

בל תוסיף במצות תקיעת שופר

1) דברים (פרשת ראה) – פרק יג, פסוק א

את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אתו תשמרו לעשות: לא תסף עליו, ולא תגרע ממנו.

2) דברים (פרשת ואתחנן) – פרק ד, פסוק ב

לא תספו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם, ולא תגרעו ממנו לשמור את מצות ד' אלקיכם אשר אנכי מצוה אתכם.

3) רמב"ן (שם)

ולפי דעתי אפילו בדא לעשות מצוה בפני עצמה כגון שעשה חג בחדש שבדא מלבו כירבעם (מ"א יב לג), עובר בלאו. וכך אמרו (מגילה יד א) לענין מקרא מגלה, מאה ושמונים נביאים עמדו להם לישראל ולא פחתו ולא הוסיפו על מה שכתוב בתורה אפילו אות אחת חוץ ממקרא מגילה מאי דרושוכו. ובירושלמי (מגילה פ"א ה"ה) שמונים וחמשה זקנים ומהם כמה נביאים היו מצטערים על הדבר, אמרו כתוב אלה המצות אשר צוה ה' את משה, אלו המצות שנצטוו מפי משה, כך אמר לנו משה ואין נביא אחר עתיד לחדש דבר לכם, ומרדכי ואסתר רוצים לחדש לנו דבר, לא זזו משם נושאין ונותנין בדבר עד שהאיר הקב"ה עיניהם וכו'. הרי שהיתה המצוה הזו אסורה להם, א"כ היא בכלל לא תוסיף עליו, אלא שלא למדנו לתוסיף על פינביא אלא מן הכתוב שאמר "אלה המצות" אין נביא רשאי לחדש בו דבר מעתה. ומה שתקנו חכמים משום גדר, כגון שניות לעריות וכיוצא בהן, זוהיא מצוה מן התורה, ובלבד שידע שהם משום הגדר הזה ואינן מפי הקב"ה בתורה:

4) רמב"ם - הל' ממרים, פרק ב, הלכה ט

הואיל ויש לבית דין לגזור ולאסור דבר המותר ויעמוד איסורו לדורות, וכן יש להן להתיר איסורי תורה לפי שעה מהו זה שהזהירה תורה לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו? שלא להוסיף על דברי תורה ולא לגרוע מהן ולקבוע הדבר לעולם בדבר שהוא מן התורה בין בתורה שבכתב בין בתורה שבעל פה, כיצד הרי כתוב בתורה לא תבשל גדי בחלב אמו מפי השמועה למדו שזה הכתוב אסר לבשל ולאכול בשר בחלב, בין בשר בהמה בין בשר חיה אבל בשר העוף מותר בחלב מן התורה, אם יבוא בית דין ויתיר בשר חיה בחלב הרי זה גורע, ואם יאסור בשר העוף ויאמר שהוא בכלל הגדי והוא אסור מן התורה הרי זה מוסיף, אבל אם אמר בשר העוף מותר מן התורה, ואנו נאסור אותו, ונודיע לעם שהוא גזרה שלא יבא מן הדבר חובה ויאמרו העוף מותר מפני שלא נתפרש כך החיה מותרת שהרי לא נתפרשה, ויבא אחר לומר אף בשר בהמה מותרת חוץ מן העז, ויבא אחר לומר אף בשר העז מותר בחלב פרה או הכבשה שלא נאמר אלא אמו שהיא מינו, ויבא אחר לומר אף בחלב העז שאינה אמו מותר שלא נאמר אלא אמו, לפיכך נאסור כל בשר בחלב אפילו בשר עוף, אין זה מוסיף אלא עושה סייג לתורה וכן כל כיוצא בזה.

5) אדרת אליהו - דברים פרק יג, פסוק א (הגר"א מווילנא זצ"ל)

(א) את כל הדבר וגו' תשמרו לעשות לא חספו. פי' להוסיף על גופא דמוטב כמו על לילב וליצא. לא יפחות חד' ולא יוסיף על ד'. ומכאן אמרו לא יוסיף וחסה אחת על חתן ארבע ולא על חתן א': את כל הדבר. שלא יוסיף כהן אפי' דיבור אחד על ברכת כהנים. ומה שנאמר בפי' ואחמק לא חספו על הדבר ולא חגרעו מומו. דרשו שלא יוסיפו על חרי"ג מומו. כי בחמלה אמי' שמע אל הסקיס ואל המספטי' אשר אנכי מוליד אחכם לעשות ועל זה אמר לא חספו על הדבר אשר אנכי מומו אחכם לעשות. ובפי' זו אמר את כל הדבר דרשו רז"ל שנאמר מוטב גופא לא חספו ולא חגרעו.

(6) רשימות שיעורים, סוכה עמ' קמד-קמה (ר' יוסף דב הלוי סולובייצ'יק זצ"ל)

אמנם נראה שאין הכרח שהרמב"ם והרמב"ן קיימי באותה השיטה. דהרמב"ם כותב האיסור לבדות מצוה חדשה דוקא בנוגע להוראת בי"ד דיסוד האיסור הוא על בי"ד לא לבדות מצוה חדשה. אבל לגבי אדם יחיד אינו מביא איסור זה, אלא כותב האיסור לא להוסיף הוספה במצוה שכבר קיימת – כגון להוסיף בנטילת לולב או בציצית. ומשמע דלרמב"ם האיסור דב"ת ביחיד הוא להוסיף על מצוה שישנה בתורה כפירוש"י בחומש, ועל בי"ד יש איסור לבדות מצוה חדשה. ברם מהרמב"ן עה"ת משמע שהוא סובר שאיסור לבדות מצוה חדשה חל אפי' על יחיד.

וצריכים לעיין קצת לרמב"ם – מהי הסברה לחלק בין יחיד לבי"ד ולמה אין איסור אליביה גם על יחיד לבדות מצוה מלכו ומאיזה טעם חולק על הרמב"ן. ובטעם החלוק נ"ל, שהוראת בי"ד שמה הוראה בכל דבר. ולפיכך כשמורים שיש מצוה חדשה יש חלות שם מעשה הוראה והוי דבר אסור. משא"כ יחיד שאינו בר הוראה וכשהוא בודה מצוה מלכו אין מעשיו כלום ולא עשה שום דבר. מאידך, היחיד המוסיף במעשה מצוה שישנה בתורה הרי עושה מעשה מצוה ולפיכך יש בה חלות שם דהוספה, דהא מצטרפת למצות תורה ולכך יש איסור ב"ת.

(7) מסכת ראש השנה דף טז. - טז:

(ואמר) רבי יצחק למה תוקעין בר"ה למה תוקעין רחמנא אמר תקעו אלא למה מריעין מריעין רחמנא אמר זכרון תרועה אלא למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב השטן.

(8) תוספות – מסכת ראש השנה דף טז:

ותוקעים ומריעין כשהן עומדין. תימה הא קעבר משום בל תוסיף וכי תימא כיון דכבר יצא הוה ליה שלא בזמנו דלא עבר הא אמרינן בסוף ראווה בי"ד (לקמן דף כח: ושם) גבי ברכת כהנים דאין מוסיף ברכה אחת משלו משום דלא עבר עליה זימניה כיון דאילו מתרמי ליה צבורא אחרינא הדר מברך להו ה"נ אי מתרמי ליה צבורא הדר תקע להו וי"ל דאין שייך בל תוסיף בעשיית מצוה אחת ב' פעמים כגון כהן אם מברך וחוזר ומברך אותו צבור עצמו או נוטל לולב וחוזר ונוטל וכן תוקע וחוזר ותוקע וגבי מתנות בכור נמי אם נותן בקרן אחד ב' פעמים אין זה בל תוסיף:

(9) תוספות – מסכת ראש השנה דף כח:

...וי"ל כדפרישית בפ"ק (דף טז: ושם) דלא שייך בל תוסיף בעשיית המצוה שתי פעמים וברכת כהנים נמי אפי' מברכין כמה פעמים לצבור אחד אין זה בל תוסיף אלא אם כן מוסיף ברכה אחת כגון יוסף (ה') עליכם ככם (דברים א) או כיוצא בה וכן אם נטל לולב כמה פעמים ביום או אוכל בפסח כמה זיתים של מצה אין זה בל תוסיף וכל הניתנים במתנה אחת אם נתן כמה פעמים במקום אחד אין זה בל תוסיף אלא אם כן נותן במקום אחר וכן בהדס וערבה שבלולב אפילו נותן כמה הדסים וכמה ערבות בלולב אין זה בל תוסיף אפילו למ"ד צריך אגד אלא אם כן מוסיף מין אחר...

(10) רשב"א - מסכת ראש השנה דף טז.

למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב את השטן. הקשו בתוספות והא קא עבר משום בל תוסיף, וא"א לתרץ דכיון דתקע והריע כשהן יושבין יצא, ואח"כ הוה ליה כעבר זמניה ואסיק רבא לקמן בשילהי ראווה בית דין דשלא בזמנו לעבור בעי כונה דהכא נמי מתכוין הוא למצוה והילכך איכא משום בל תוסיף. והם ז"ל תירצו דלא שייך בל תוסיף בעשיית המצוה שתי פעמים, וברכת כהנים נמי אפי' מברכין כמה פעמים ביום לצבור אחד אין זה בל תוסיף אלא א"כ הוסיף ברכה אחת משלו כגון ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם וכיוצא בזו, וכן אם נטל לולב וחוזר ונוטל ביום או אכל מצה וחוזר ואכל כמה פעמים ביום אחד אין זה בל תוסיף, והכא נמי אם תקע וחוזר ותקע אפי' מאה פעמים באותו היום ואפי' מתכוין למצוה ליכא משום בל תוסיף. והם ז"ל טרחו להעמיד שיטה זו ולא עלתה יפה בידם. ומסתברא דלא קשה כלל, דלא אמרו התם דאיכא משום בל תוסיף אלא במה שהוא מוסיף מדעת עצמו כגון כהן שהוסיף ברכה משלו ואי נמי ישן בשמיני בסוכה במתכוין למצוה ואי נמי במה שאירע במקרה שנתערב מתן אחת במתן ארבע וכיוצא באלו, אבל במה שעמדו חכמים ותקנו לצורך אין כאן בל תוסיף דכבר אמרה תורה על פי התורה אשר יורוך. ותדע לך דהא שמיני של סוכה בזמן הזה מצוה של דבריהם וישנן ואוכלין בה למצוה ואע"ג דבקיאינן השתא בקיבועא דירחא, ומכריז ר' יוחנן היכא דמטי שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי ליעבדו תרי יומי גזירה ניסן אטו תשרי אלמא כל לצורך בי"ד גוזרין ומוסיפין והרשות בידן, וה"ה בבל תגרע לצורך כגון י"ט של ראש השנה שחל להיות בשבת אע"ג דאמרה תורה תקעו עמדו וגזרו שלא לתקוע וכל זה לצורך והכא נמי לצורך ראו לתקוע ולחזור ולתקוע ומצוה לשמוע לדברי חכמים מלא תסור כן נ"ל: